

تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر عملکرد تحصیلی و دلبستگی به مدرسه دانش‌آموزان

سعیده خجسته^۱، جلیل خجسته^۲، شیرین مصدقی^۳

۱. استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

۲. عضو گروه فناوری اطلاعات اداره آموزش و پرورش استان کرمان، ایران

۳. عضو اداری دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران

پذیرش: ۱۷ مرداد ۱۴۰۱

دریافت: ۹ خرداد ۱۴۰۱

The effect of using social networks on academic performance and school attachment of students

Saeideh khojasteh¹, Jalil khojasteh², Shirin Mosadeghi³

¹. Assistant Prof, Department of Educational science, Payam Noor University, Tehran, Iran

². Member of Information Technology Department of Education of Kerman Province, Kerman, Iran

³. Administrative member of Payam Noor University, Kerman, Iran

Received: 30 May 2022

Accepted: 8 Aug 2022

Abstract

The current research was conducted with the aim of determining the effectiveness of using social networks on academic performance and school attachment of students in Kerman. The design of the research was semi-experimental and pre-test-post-test with a control group. The statistical population of the research included all eleventh students of Kerman secondary schools. The sample of this research was 40 students from the community who were selected through simple random sampling. The data measurement tools were two standard academic performance questionnaires by Pham-Taylor Questionnaire (1990) and school attachment questionnaire by Brew, Beatty & Watt (2004). The statistical method of covariance analysis was used to analyze the data. The results obtained from the data analysis showed that there is a significant difference between control and experimental group and also the obtained results showed that the use of social network has a significant effect on academic performance and attachment to school. Therefore, it is suggested to school administrators, teachers and counselors to familiarize students with the disadvantages and threats of excessive and extreme use of virtual networks and by creating a fresh atmosphere in the school environment, it will cause enthusiasm and eventually increase attachment and improve the performance of students in school.

Keywords

Virtual Networks, Academic Performance, School Attachment.

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تعیین اثربخشی استفاده از شبکه‌های اجتماعی (تلگرام و اینستاگرام) بر عملکرد تحصیلی و دلبستگی به مدرسه دانش‌آموزان ناحیه ۲ شهرستان کرمان انجام شد. طرح پژوهش نیمه آزمایشی و از نوع پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری شامل کلیه دانش‌آموزان پایه یازدهم متوسطه ناحیه ۲ کرمان بود. نمونه آماری، ۴۰ نفر از جامعه بود که از طریق نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شد. ابزار اندازه‌گیری داده‌ها دو پرسشنامه استاندارد عملکرد تحصیلی فام و تیلور (۱۹۹۰) و پرسشنامه دلبستگی به مدرسه بری، بی و وات (۲۰۰۴) بود. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از تحلیل کوواریانس استفاده شد. نتایج به‌دست‌آمده از تجزیه و تحلیل داده‌ها، نشان داد که تفاوت معناداری بین دو گروه گواه و آزمایش از نظر آماری در سطح معناداری وجود دارد و همچنین استفاده از شبکه اجتماعی بر عملکرد تحصیلی و دلبستگی به مدرسه تأثیر معناداری دارد. بنابراین به مدیران، معلمان و مشاورین مدارس پیشنهاد می‌گردد که دانش‌آموزان را با معایب و تهدیدهای استفاده بیش از اندازه و افراطی از شبکه‌های مجازی آشنا کنند و با ایجاد فضای شاداب در محیط مدرسه، موجب شور و اشتیاق و در نهایت افزایش دلبستگی و بهبود عملکرد در دانش‌آموزان نسبت به مدرسه شوند.

واژه‌های کلیدی

شبکه‌های مجازی، عملکرد تحصیلی، دلبستگی به مدرسه.

مقدمه

اخلاقی و هویت ایرانی- اسلامی ما را مورد هجمه خود قرار داده‌اند. از جمله این شبکه‌های مجازی می‌توان به اینستاگرام و واتس‌آپ اشاره نمود. بستر این شبکه مجازی موجب شده تا هر کسی و از هر جایی بتواند به آن دسترسی داشته‌باشد که این امر می‌تواند آرامش و آسایش افراد و جامعه را مختل نماید (جعفری و پناهی، ۱۳۹۶).

دلبستگی به مدرسه، یعنی ادراک دانش‌آموزان از اینکه در محیط مدرسه توسط همکلاسی‌ها مورد پذیرش و حمایت واقع می‌شوند و در نتیجه رضایت و دلبستگی به مدرسه دارند با توجه به اینکه مفهوم دلبستگی به مدرسه دارای کاربردهایی در حیطه‌های مختلفی از علوم مانند جامعه‌شناختی، روانشناسی و پزشکی می‌باشد، لذا تعاریف متعددی از دلبستگی به مدرسه وجود دارد و توافق چندانی روی مفهوم آن وجود ندارد. تعاریف موجود درباره دلبستگی به مدرسه به چندین دسته تقسیم می‌شود که یکی از عمومی‌ترین دسته‌ها تعاریف زیست‌بوم‌شناسانه با مبتنی بر بعد اجتماعی است. در این رویکرد دلبستگی به مدرسه به‌صورت عمومی برای توصیف کیفیت ارتباطات در سطح جامعه و به‌صورت اختصاصی به‌عنوان دیدگاه افراد که باعث افزایش پیوند آنها با محیط مدرسه تعریف می‌گردد (مکملی، ۲۰۱۷). در ادامه پیشینه پژوهشی تحقیق مورد بررسی و واکاوی قرار می‌گیرد. در این راستا شمسی زاده و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی نتیجه‌گیری کردند که استفاده بیشتر از شبکه‌های اجتماعی مجازی موبایلی باعث کاهش عملکرد تحصیلی و معدل دانشجویان می‌شود. همچنین شاهرودی و همکاران (۱۳۹۹) نیز به بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پرداختند و بیان نمودند که شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌تواند به‌عنوان یک شیوه مناسب برای تعامل میان دانش‌آموزان از یک‌سو و نیز معلم و دانش‌آموزان برای انتقال مطالب علمی، به اشتراک‌گذاری سؤالات و مسئله‌های درسی و کمک به یکدیگر در شناخت مسیر درست حل مسائل، مورد استفاده قرار گیرد. رضایی و شبیری (۱۳۹۸) در پژوهش خود به رابطه استفاده از نرم‌افزارهای وایبر، لاین و اینستاگرام با سواد زیست‌محیطی دانشجویان، به این نتایج دست یافتند که، نگرش و رفتار دانشجویان نسبت به آگاهی آنان سطح بالاتری را نشان داد و ارتباط معنی‌داری بین استفاده از نرم‌افزارهای وایبر، لاین، اینستاگرام با آگاهی، نگرش و رفتارهای زیست‌محیطی دانشجویان به‌دست نیامد. از سویی امیری و حبیب‌زاده (۱۳۹۸) به تحلیل وضعیت شبکه‌های اجتماعی مجازی با تأکید بر مدل SWOT پرداختند و نتایج این پژوهش نشان داد که تهدیدات شبکه‌های اجتماعی مجازی از بعد عوامل خارجی بیشتر در حوزه‌های امنیتی و بین‌المللی و از بعد عوامل داخلی، شامل نقاط

شبکه‌های اجتماعی مجازی یکی از گونه‌های رسانه‌های اجتماعی محسوب می‌شوند. کاربرد سایت‌های شبکه‌های اجتماعی آن است که کاربران را از طریق ایجاد پروفایل اطلاعات شخصی و دعوت کردن از دوستان و همکاران برای دسترسی به پروفایل و ایمیلشان، قادر به اتصال با یکدیگر و ارسال پیام‌های فوری می‌کنند. این پروفایل‌های شخصی شامل هر نوع اطلاعاتی از جمله عکس، ویدئو، فایل‌های صوتی و وبلاگ‌ها هستند (هانلین و کاپلان، ۲۰۱۰). امروزه یکی از روش‌های مؤثر در فرآیند آموزش و انتقال دانش استفاده از شبکه‌های اجتماعی است، با پیدایش شبکه‌های اجتماعی مجازی، استفاده از این شبکه‌ها جزء جدایی‌ناپذیر از زندگی بسیاری از دانش‌آموزان و دانشجویان شده است که بر روی کلیه جوانب زندگی آنها، از جمله میزان مطالعه، عملکرد و انگیزه پیشرفت تحصیلی آنها تأثیر داشته‌است (کریشنر و کارپینسکی، ۲۰۱۰). استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی روزبه‌روز محبوبیت بیشتری پیدا می‌کند. هم‌اکنون، سایت‌های شبکه اجتماعی، بعد از پورتال‌های بزرگی مثل یاهو موتورهای جستجو مانند گوگل، به پراستفاده‌ترین خدمات اینترنتی تبدیل شده‌اند (اخوان ملایری، نوغانی و مظلوم خراسانی، ۱۳۹۳). محققانی همچو الیسون و آستین فیلد بیان می‌کنند که شبکه‌های اجتماعی کاربران را قادر می‌سازند تا خود را در این گروه‌ها ارائه دهند و ارتباط‌های اجتماعی با دیگران را نگاه‌دارند (الیسون و آستین فیلد، ۲۰۱۶). در جامعه ایران نیز با وجود اینکه شبکه‌های اجتماعی پر مخاطب از جمله توئیتر، فیس‌بوک و تلگرام با مسئله فیلترینگ مواجه هستند؛ اما در عین حال استقبال کاربران از شبکه‌های اجتماعی چون واتس‌آپ و اینستاگرام روند چشمگیری دارد و حتی با استفاده از فیلترشکن‌ها هنوز شبکه اجتماعی چون توئیتر و تلگرام پر مخاطب هستند. گزارش کمیسیون فناوری اطلاعات و ارتباطات اتاق ایران نشان می‌دهد که از جمعیت حدود ۸۴ میلیون نفری ایران، حدود ۵۹ میلیون کاربر اینترنت بوده و حدود ۳۳ میلیون کاربر ایرانی در شبکه‌های اجتماعی وجود دارد که در مقایسه با مدت مشابه در سال ۲۰۱۹ در حدود 5/2 درصد رشد داشته‌است (طلایی، ۱۳۹۹).

حال با ظهور اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی، به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی که بر بستر تلفن‌های همراه فعالیت دارند تهدیداتی را برای امنیت اجتماعی جامعه به‌همراه دارند به‌نحوی که با پخش و انتشار محتوای غیر اخلاقی، ارزش‌ها و باورهای دینی و

شبکه‌های اجتماعی در تبادلات علمی پرداختند و نتیجه گرفتند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی در بین دانشجویان رایج است، اما این استفاده در روند تبادل‌های علمی دانشجویان اثرگذار نیست. همچنین کودک و ساندرز^۲ در مطالعه خود نشان دادند که بین معدل کل دانشجویان استفاده‌کننده از فیس‌بوک و دانشجویانی که از آن استفاده نمی‌کنند تفاوتی وجود نداشته‌است (کودک و ساندرز، ۲۰۰۸) از سوی دیگر کریشنر و کارپینسکی گزارش داده‌اند که استفاده‌کنندگان از فیس‌بوک، معدل کل کمتری داشته و ساعات کمتری را به مطالعه پرداخته‌اند (کریشنر و کارپینسکی^۳، ۲۰۱۰). در مطالعه‌ای دیگر نشان داده شد که دانشجویان با معدل و عملکرد تحصیلی پایین‌تر نسبت به دانشجویان با معدل و عملکرد تحصیلی بالاتر، بیشتر از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند (آریانی و زاهد بابولان^۴، ۲۰۱۲).

با توجه به اهمیت و نقش شبکه‌های اجتماعی در معرفی، برقراری ارتباط، همکاری بین پژوهشگران، همچنین تبادل اطلاعات، باید برای آموزش در مورد قابلیت‌های این شبکه‌ها و در نتیجه افزایش بهره‌وری مؤثر از آنها تلاش شود. بر اساس مطالعات و بررسی‌های انجام‌نشده، پژوهش جامعی با این نگاه (مدل و گزاره‌های تحقیق) در خصوص تأثیر شبکه‌های مجازی اجتماعی بر عملکرد تحصیلی و دلبستگی به مدرسه دانش‌آموزان، که نتایج آن در اختیار مجامع دانشگاهی قرار گیرد، صورت نگرفته‌است. این بررسی از یک سو می‌تواند دانش نظری ما را در موضوع افزایش دهد و از سوی دیگر این پژوهش به صورت کاربردی نشان دهد چگونه استفاده از شبکه‌های مجازی می‌تواند در وضعیت تحصیلی و دلبستگی به مدرسه در دانش‌آموزان اثرگذار باشد و نسل جدید با چه مفاهیم و تجارب ارتباطی مواجه هستند و چگونه این تجربه، از تجربه ارتباطی گذشتگان متفاوت است؛ امید است این پژوهش بتواند در راستای پر کردن این خلأ پژوهشی گامی جدی بردارد، لذا با نظر به مطالب بیان‌شده و با توجه به میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی تلگرام و اینستاگرام در میان دانش‌آموزان در جامعه امروزی، محقق در صدد یافتن تأثیر استفاده از این گونه شبکه‌ها بر عملکرد تحصیلی و دلبستگی به مدرسه در دانش‌آموزان می‌باشد.

روش

با توجه به هدف پژوهش، یعنی بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی (تلگرام و اینستاگرام) بر عملکرد تحصیلی و دلبستگی به

ضعف و قوت کاربران و سازمان‌ها در حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی و امنیتی است. از سوی دیگر فتحی، وثوقی و سلمانی، (۱۳۹۸) در تحقیقی که انجام دادند نشان دادند که بین شبکه‌های اجتماعی مجازی با سبک‌زندگی در کلیات رابطه چندانی وجود ندارد. ولی با ورود به جزئیات این رابطه را می‌توان مشاهده کرد. مثلاً رابطه معناداری بین متغیرهای تعاملات فرهنگی و تبادل اطلاعات بدون سانسور با سبک‌زندگی است. مرادی و جمشیدی (۱۳۹۷) نیز در تحقیق مشابهی نشان دادند که مشارکت در شبکه‌های اجتماعی موج افزایش کیفیت زندگی مرتبط با سلامت می‌شود. یعقوبی و محمدی (۱۳۹۷) در تحقیق مرتبط دیگری به بررسی کاربردهای آموزشی و آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی از دیدگاه دانشجویان کشاورزی پرداختند و نتیجه‌گیری کردند که آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی در شش عامل توهین به قومیت‌ها و ادیان و گسترش بی‌عفتی کلامی، کاهش اعتماد عمومی و گسترش اعلام هویت جعلی، اتلاف وقت و افت تحصیلی، نشر اطلاعات کاذب و افزایش ارتباطات ناسالم، کاهش ارتباطات حضوری، انتشار مطالب غیراخلاقی خلاصه شدند. از طرفی رضوانی و عجم (۱۳۹۵) در تحقیق مرتبط دیگری نتیجه‌گیری کردند که بین زمان اختصاص داده‌شده به شبکه‌ها و تعداد عضویت در گروه‌های اجتماعی مجازی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان رابطه‌ی منفی و معناداری وجود داشت. به این معنی که پیشرفت تحصیلی دانشجویانی که از شبکه‌های اجتماعی مجازی جهت مقاصد علمی استفاده می‌کردند بیشتر از دانشجویانی است که از شبکه‌های اجتماعی مجازی جهت مقاصد غیر علمی استفاده می‌کردند. مظفری (۱۳۹۵) در تحقیقی به بررسی نقش تلویزیون و شبکه‌های اجتماعی مجازی در مشارکت اجتماعی دانشجویان رشته‌های جامعه‌شناسی و علوم ارتباطات اجتماعی در دانشگاه‌های علامه طباطبایی، تهران، آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات و واحد تهران مرکزی پرداخت و نتایج نشان داد که میزان استفاده از تلویزیون و شبکه‌های اجتماعی برای مشارکت اجتماعی بسیار ناچیز است. در مورد میزان مشارکت اجتماعی دانشجویان دکتری نسبت به دانشجویان کارشناسی‌ارشد تفاوت معناداری وجود ندارد. دادستانی و همکاران (۱۳۹۵) نیز به تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان نتیجه‌گیری کردند که بیش از نیمی از دانشجویان در شبکه‌های اجتماعی عضویت دارند و استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی آنان تأثیری ندارد. میرزایی و همکاران (۱۳۹۵) نیز در تحقیقی به نقش

4 . Ariani E, Zahed Babolan

2 . Kolek & Saunders

3 . Kirschner PA, Karpinski

ضریب پایایی پرسشنامه که توسط درتاج (۱۳۸۳) گزارش شده است. برای هر یک از بُعدها به این صورت است: خودکارآمدی ۰.۹۲، تأثیرات هیجانی ۰.۷۳، برنامه‌ریزی ۰.۹۳، فقدان کنترل پیامد ۰.۶۴، انگیزش ۰.۷۳ و ضریب پایایی کل به‌روش آلفای کرونباخ ۰.۷۴ محاسبه شد. ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه عملکرد تحصیلی فام و تیلور در پژوهش حاضر برای خودکارآمدی کل ۰.۷۱، انگیزش ۰.۳۷، پیامد کنترل ۰.۷۵، فقدان برنامه‌ریزی، ۰.۸۲، تأثیرات هیجانی ۰.۸۲، پرسشنامه در حالت کلی ۰.۹۰ محاسبه شد.

۲- پرسشنامه دل‌بستگی به مدرسه

این پرسشنامه در سال ۲۰۰۴ توسط بری و همکاران به صوت جملات مثبت در مقیاس لیکرت (از کامل موافقم تا کامل مخالفم) طراحی شده است. پرسشنامه مذکور در سال ۲۰۰۵ نیز توسط بتی و بری مورد تجدید نظر قرار گرفته‌است که به‌طور کلی دارای ۶ خرده مقیاس شامل احساس تعلق به همسالان، حمایت معلم، احساس رعایت احترام و عدالت در مدرسه، مشارکت در اجتماع، ارتباط فرد با مدرسه و مشارکت علمی، است. ضریب پایایی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰.۷۵٪ و برای مولفه‌های احساس تعلق به همسالان ۰.۷۳٪، حمایت معلم ۰.۸۹٪، احساس رعایت احترام و عدالت در مدرسه ۰.۷۵٪، مشارکت کردن در جامعه ۰.۸۴٪، ارتباط فرد با مدرسه ۰.۶۹٪ و مشارکت علمی ۰.۷۸٪ گزارش شده است (بری و همکاران، ۲۰۰۵). در ایران نیز مکیان و کلانتر کوشه (۱۳۹۲) به بررسی روایی و پایایی این پرسشنامه بر روی ۳۵۰ نفر از دانش‌آموزان دبیرستانی دختر و پسر شهر تهران (۲۰۰ دانش‌آموزان پسر و ۱۵۰ دانش‌آموزان دختر) پرداختند. در این پژوهش نیز برای سنجش همسانی درونی ابزار از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که میزان آن برای کل مقیاس ۰/۸۵، به‌دست آمد.

۳- پکیج آموزشی شبکه‌های مجازی

در این پژوهش منظور از شبکه‌های مجازی، استفاده دانش‌آموزان از شبکه‌های مجازی اینستاگرام و تلگرام به‌صورت کنترل شده است. به‌گونه‌ای که از آسیب‌های احتمالی به دانش‌آموزان آسیب نرسد. با مشورت با اساتید و روانشناسان تربیتی نحوه استفاده از شبکه‌های مجازی به‌صورت زیر جمع‌بندی شد.

به‌جای اینکه طبق عرف تحقیقات آزمایشی گروه گواه آموزش خاصی را ببینند، در این پژوهش برای کاهش آسیب‌های ناشی از استفاده از

مدرسه دانش‌آموزان دختر پایه دوم دوره دوم متوسطه شهرستان کرمان، در این پژوهش از روش نیمه‌آزمایشی و از طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه گواه استفاده شد. به‌منظور آزمون سؤال‌های پژوهش، دانش‌آموزان دختر پایه یازدهم دوره متوسطه دوم شهرستان کرمان به‌روش تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه قرار گرفتند. پس از اجرای پیش‌آزمون عملکرد تحصیلی و دل‌بستگی دانش‌آموزان برای هر دو گروه (آزمایش و گواه) گروه آزمایش به‌مدت ۳ ماه استفاده از شبکه‌های اجتماعی (تلگرام و اینستاگرام) منع شدند و در این مدت گروه گواه طبق روال گذشته از شبکه‌های اجتماعی (تلگرام و اینستاگرام) استفاده کردند. پس از پایان دوره مذکور آزمون عملکرد تحصیلی و دل‌بستگی مجدد به‌عنوان پس‌آزمون برای هر دو گروه اجرا شد. سپس نمره‌های حاصل از پیش‌آزمون و پس‌آزمون دو گروه با روش آماری کواریانس مورد تجزیه و تحلیل و مقایسه قرار گرفت. جامعه آماری این پژوهش کلیه دانش‌آموزان دختر پایه یازدهم دوره متوسطه دوم شهرستان کرمان است که تعداد ۱۲۸۰ نفر می‌باشد. نمونه این پژوهش ۴۰ نفر از جامعه بود که از طریق نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند و به‌صورت تصادفی در دو گروه آزمایش و گواه قرار گرفتند. برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز از روش میدانی استفاده شده و محقق با استفاده از پرسشنامه و توزیع آن اقدام به جمع‌آوری داده‌ها نموده‌است.

ابزار

در این پژوهش نیز به اقتضای ماهیت، عمده‌ترین ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه به شرح زیر بوده‌است.

۱- پرسشنامه عملکرد تحصیلی فام و تیلور

این پرسشنامه اکتباسی از پژوهش‌های فام و تیلور (۱۹۹۰) در حوزه عملکرد تحصیلی است که برای جامعه‌ی ایران ساخته شده است و شامل ۴۸ گویه می‌باشد. در روش نمره‌گذاری، هر گویه دارای ۵ پاسخ می‌باشد که در مقوله‌های هیچ، نمره ۱؛ کم، نمره ۲؛ تا حدی، نمره ۳؛ زیاد، نمره ۴ و خیلی زیاد، نمره ۵ تعلق می‌گیرد و در ۱۱ سؤال که به‌صورت منفی می‌باشد روش نمره‌گذاری برعکس می‌باشد. حداکثر امتیاز قابل کسب ۲۴۰ و حداقل امتیاز ۴۸ می‌باشد. پایایی پرسشنامه عملکرد تحصیلی توسط سازندگان به‌روش آلفای کرونباخ ۰.۷۰ به‌دست آمده‌است. در پژوهش درتاج (۱۳۸۳) روایی محتوایی این پرسشنامه توسط نظر اساتید مورد تأیید قرار گرفته‌است. همچنین، روایی سازه‌ی این مقیاس توسط روش تحلیل عاملی تأیید شده‌است.

مقیاس‌های واریانس، انحراف استاندارد و میانگین استفاده شد و در بخش آمار استنباطی جهت بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی از آزمون تحلیل کوواریانس استفاده شد.

یافته‌ها

در این بخش، ابتدا توصیفی آماری از شاخص‌ها و متغیرها به عمل آمده، سپس تفاوت احتمالی گروه‌ها در مراحل مختلف سنجش مورد بررسی قرار گرفت. بر این اساس میانگین و انحراف معیار نمرات عملکرد تحصیلی و دلبستگی به مدرسه در دانش‌آموزان در مراحل پیش‌آزمون، پس‌آزمون در دو گروه آزمایش و گواه گزارش شد.

اطلاعات توصیفی میزان خود در جدول ۱ به تفکیک پیش‌آزمون و پس‌آزمون در دو گروه آزمایش و گواه ارائه شده است:

شبکه‌های اجتماعی گروه آزمایش از استفاده از شبکه‌های مجازی منع شدند.

روش اجرا به این گونه شد که در نمونه آماری از بین دانش‌آموزانی که استفاده زیادی (بیش از ۵ ساعت) از شبکه‌های مجازی دارند ۴۰ نفر به صورت تصادفی ساده انتخاب شد و آزمون عملکرد تحصیلی و دلبستگی به مدرسه از آن‌ها به عنوان پیش‌آزمون انجام شد، سپس بر اساس پیش‌آزمون به عمل آمده دو گروه ۲۰ نفری را به صورت متجانس تقسیم‌بندی شدند. گروه آزمایش از استفاده از شبکه‌های مجازی منع شدند و گروه گواه روال عادی استفاده خود از شبکه‌های مجازی را ادامه دادند. بعد از ۳ ماه پس‌آزمون عملکرد تحصیلی و دلبستگی به مدرسه از دو گروه گرفته شد و نتایج پس‌آزمون و پیش‌آزمون با روش تحلیل واریانس مورد بررسی قرار گرفت. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS21 در دو بخش توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در بخش آمار توصیفی از

جدول ۱. اطلاعات توصیفی میزان عملکرد تحصیلی به تفکیک مرحله سنجش در گروه‌ها

پس‌آزمون	پیش‌آزمون	عوامل	شاخص آماری
۲۰	۲۰	تعداد	گروه گواه
۳۹/۳	۱۲/۳	میانگین	
۱۹/۳	۱۲/۴	انحراف استاندارد	
۲۰	۲۰	تعداد	گروه آزمایش
۲۵/۲	۱۷/۳	میانگین	
۴۷/۳	۲۵/۴	انحراف استاندارد	

همچنین اطلاعات توصیفی میزان دلبستگی به مدرسه در جدول ۲ به تفکیک پیش‌آزمون و پس‌آزمون در دو گروه آزمایش و گواه ارائه شده است:

همچنان که ملاحظه می‌شود میانگین گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون، نسبت به پیش‌آزمون افزایش نشان می‌دهد. براساس نتایج مندرج در جدول، می‌توان به این توصیف دست زد که استفاده از شبکه‌های مجازی باعث کاهش عملکرد تحصیلی در دانش‌آموزان شده است.

جدول ۲. اطلاعات توصیفی میزان دل‌بستگی به مدرسه به تفکیک مرحله سنجش در گروه‌ها

شاخص آماری		
پس‌آزمون	پیش‌آزمون	عوامل
گروه گواه		
۲۰	۲۰	تعداد
۳۲/۳	۳۱/۳	میانگین
۸۷/۱	۹۳/۱	انحراف استاندارد
گروه آزمایش		
۲۰	۲۰	تعداد
۱۶/۲	۳۹/۳	میانگین
۳۷/۱	۴۱/۱	انحراف استاندارد

استفاده‌شده است و در تمام مراحل تحقیق نرم‌افزار آماری SPSS کمک گرفته شده است.

در به‌کارگیری روش‌های آماری پارامتریک، ابتدا باید مفروضات آزمون مورد تایید قرار بگیرد تا بتوان از آزمون مورد نظر استفاده کرد؛ بنابراین ابتدا مفروضات روش تحلیل کوواریانس «استقلال مشاهدات، نرمال بودن توزیع متغیر وابسته، همگنی واریانس‌ها، خطی بودن رابطه بین متغیر وابسته و همپراش و همگنی شیب‌های رگرسیون در گروه‌های مختلف مورد بررسی قرار می‌گیرد. مستقل بودن به این معنی است که نمره هر فرد در متغیر همراه و وابسته، مستقل از نمره‌های تمام آزمودنی‌های دیگر است. این شرط برقرار بود زیرا پاسخ‌های آزمودنی‌ها به سؤالات تحت‌تأثیر آزمودنی‌های دیگر نبود.

همچنان‌که ملاحظه می‌شود میانگین گروه آزمایش در مرحله پس‌آزمون، نسبت به پیش‌آزمون کاهش یافته است. براساس نتایج مندرج در جدول فوق، می‌توان بیان کرد که استفاده از شبکه‌های مجازی باعث کاهش دل‌بستگی به مدرسه در دانش‌آموزان شده است.

آمار استنباطی بخش اصلی تحلیل آماری را در برمی‌گیرد، در این پژوهش، بررسی اثربخشی استفاده از شبکه‌های مجازی بر عملکرد تحصیلی و دل‌بستگی به مدرسه دانش‌آموزان دختر پایه یازدهم دوره متوسطه دوم شهرستان کرمان مورد بررسی قرار گرفته است و سؤال مطابق با موضوع تحقیق طراحی شده است که برای سنجش آنها از آزمون آماری تحلیل کوواریانس

جدول ۳. آزمون نرمال بودن داده‌ها (آزمون کولموگروف-اسمیرنف)

شاخص‌ها	Z	p	سطح معنی‌داری	نتیجه
عملکرد تحصیلی	۱/۱	۴۶/۰	۰۵/۰	نرمال است
دل‌بستگی به مدرسه	۹۶/۰	۵۷/۰	۰۵/۰	نرمال است

رگرسیون مشاهده گردید که تعامل بین متغیر آزمایش و همراه (پیش‌آزمون) معنادار نمی‌باشد لذا شیب خط رگرسیون برای دو گروه نمایش و گواه یکسان است. با توجه به پیش‌نیازهای آزمون تحلیل کوواریانس ابتدا همگنی شیب‌های رگرسیون مورد بررسی قرار گرفته است و نتایج در جدول زیر آمده است.

با توجه به نتایج جدول ۳ و سطح معناداری به‌دست‌آمده هر یک از متغیرهای پژوهش که بزرگ‌تر از ۰۰۵ می‌باشد، فرض صفر تایید شده و داده‌های تمام متغیرها نرمال است و برای آزمون هر یک از متغیرها می‌توان از آزمون‌های پارامتریک استفاده کرد.

این مفروضه بدین معنی است که ضریب رگرسیون متغیر وابسته از روی متغیرهای هم‌پراش در گروه‌ها یکسان باشد. با توجه به خروجی تحلیل کوواریانس برای بررسی همگنی ضرایب

جدول ۴. آزمون‌های اثرات بین آزمودنی‌ها (بررسی همگنی شیب‌های رگرسیون)

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح آزادی
عامل گروه * پیش‌آزمون	۸/۳۱	۱	۸/۳۱	۸/۳۷	۰/۲۰
به تعامل گروه * پیش‌آزمون مدرسه	۸/۲۳	۱	۸/۲۳	۳/۸۹	۰/۳۱

کمکی و متغیر مستقل معنی‌دار نیست. پس از بررسی وجود همگنی شیب‌های رگرسیون وجود ارتباط خطی بین متغیر تصادفی و متغیر وابسته نیز مورد توجه قرار گرفته و نمودارها حاکی از آن هستند که در تمامی موارد خطوط رگرسیون از رابطه خطی برخوردار بوده‌اند و موازی یا نزدیک به موازی هستند. سپس، آزمون لون جهت بررسی برابری واریانس‌های خطا صورت گرفته و نتایج آن در جدول زیر، آمده‌است.

آماره‌های آزمون فیشر (F) مربوط به اثرات متقابل بین متغیر کمکی پیش‌آزمون و متغیر کیفی دو ارزشی گروه آموزشی (گروه آزمایش و گروه گواه) در مورد متغیرها بزرگ‌تر از ۵. / هستند. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که اثرات مشترک متغیر پیش‌آزمون و گروه معنی‌دار نمی‌باشد. بنابراین، همگنی شیب‌های رگرسیون رد نمی‌شود و تعامل بین متغیر تصادفی

جدول ۵. آزمون تحلیل کوواریانس (استفاده شبکه مجازی بر عملکرد تحصیلی و دلبستگی به مدرسه دانش‌آموزان)

شاخص‌ها	SS	Df	F	Sig	اندازه اثر
پیش‌آزمون	۳۹۸۹.۸۲	۱	۴.۷۹	۰.۰۳	۰.۱۱
شبکه مجازی	۷۰۶۲.۶۳	۱	۸.۴۸	۰.۰۰۶	۰.۱۹
خطا	۳۰۷۸۵.۲۷	۳۷			
کل	۳۷۰۶۶۸	۴۰			

بیشتری بر عملکرد تحصیلی و دلبستگی به مدرسه دانش‌آموزان داشته است. میزان این تأثیر معنادار بودن عملی ۰.۱۹ بوده است، یعنی ۱۹ درصد کلی واریانس عملکرد تحصیلی و دلبستگی به مدرسه دانش‌آموزان مربوط به استفاده از شبکه مجازی بوده است.

–استفاده از شبکه‌های مجازی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر پایه یازدهم دوره دوم متوسطه شهرستان کرمان مؤثر است.

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد، با حذف تأثیر متغیر پیش‌آزمون و با توجه به ضریب F محاسبه‌شده، مشاهده می‌شود که بین میانگین‌های تعدیل‌شده نمرات متغیرهای وابسته (عملکرد تحصیلی و دلبستگی به مدرسه) کلی شرکت‌کنندگان بر حسب عضویت گروهی «آزمایش و گواه» در مرحله پس‌آزمون تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. ($P = 0.05$). بنابراین با توجه به میانگین‌های اصلاح‌شده و نتایج جدول مربوطه نتیجه‌گیری می‌شود که فرض صفر رد شده و استفاده از شبکه‌های اجتماعی در شرکت‌کنندگان گروه آزمایشی به نسبت گروه گواه تأثیر

جدول ۶. آزمون تحلیل کوواریانس (استفاده از شبکه‌های مجازی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان)

شاخص‌ها	SS	Df	F	Sig	اندازه اثر
پیش‌آزمون	۸۵.۳۹	۱	۸.۳۶	۰.۰۷	۰.۰۸
شبکه‌های مجازی	۵۸.۲۳	۱	۴.۲۶	۰.۰۰۳	۰.۲۱
خطا	۳۳۶.۴۸	۳۷			
کل	۳۳۵۱	۴۰			

بیشتری بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان داشته است. میزان این تأثیر معنادار بودن عملی ۰.۲۳ بوده است، یعنی ۲۳ درصد کلی واریانس عملکرد دانش‌آموزان مربوط به استفاده از شبکه‌های مجازی بوده است.

استفاده از شبکه‌های مجازی بر دل‌بستگی به مدرسه دانش‌آموزان دختر پایه یازدهم دوره دوم متوسطه شهرستان کرمان اثر بخشی دارد.

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد، با حذف تأثیر متغیر پیش‌آزمون و با توجه به ضریب F محاسبه شده، مشاهده می‌شود که بین میانگین‌های تعدیل شده نمرات متغیر وابسته عملکرد تحصیلی شرکت‌کنندگان بر حسب عضویت گروهی «آزمایش و گواه» در مرحله پس‌آزمون تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. ($P = 0.05$). بنابراین با توجه به میانگین‌های اصلاح شده و نتایج جدول بالا نتیجه‌گیری می‌شود که فرض صفر رد شده و استفاده از شبکه‌های مجازی در شرکت‌کنندگان گروه آزمایشی به نسبت گروه گواه تأثیر

جدول ۷. آزمون تحلیل کوواریانس (استفاده از شبکه‌های مجازی بر دل‌بستگی به مدرسه دانش‌آموزان)

شاخص‌ها	SS	Df	F	sig	اندازه اثر
پیش‌آزمون	۲۳.۸۰	۱	۰.۵۱	۰.۴۸	۰.۰۱
شبکه‌های مجازی	۵۱۳.۴۷	۱	۱۰.۸۸	۰.۰۰۲	۰.۲۳
خطا	۱۷۴۵.۷۰	۳۷			
کل	۷۳.۲۲	۴۰			

نتیجه‌گیری و بحث

در این قسمت به بحث و نتیجه‌گیری پیرامون فرضیه‌های تحقیق پرداخته می‌شود: در فرضیه اول پژوهش عنوان شد که استفاده از شبکه‌های مجازی بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پایه یازدهم دوره متوسطه ناحیه ۲ شهرستان کرمان مؤثر است. نتایج تحلیل داده‌ها، با حذف تأثیر متغیر پیش‌آزمون و با توجه به ضریب F محاسبه شده، مشاهده می‌شود که بین میانگین‌های تعدیل شده نمرات متغیر وابسته عملکرد تحصیلی شرکت‌کنندگان بر حسب عضویت گروهی «آزمایش و گواه» در مرحله پس‌آزمون تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. بنابراین استفاده از شبکه‌های مجازی در شرکت‌کنندگان گروه آزمایشی به نسبت گروه گواه تأثیر بیشتری بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان داشته است. میزان این تأثیر ۰.۲۳ بوده است، یعنی ۲۳ درصد کلی واریانس عملکرد دانش‌آموزان

نتایج جدول ۷ نشان می‌دهد، با حذف تأثیر متغیر پیش‌آزمون و با توجه به ضریب F محاسبه شده، مشاهده می‌شود که بین میانگین‌های تعدیل شده نمرات متغیر وابسته تمرکز شرکت‌کنندگان بر حسب عضویت گروهی «آزمایش و گواه» در مرحله پس‌آزمون تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. ($P = 0.05$). بنابراین با توجه به میانگین‌های اصلاح شده و نتایج جدول ۸ نتیجه گرفته می‌شود که فرض صفر رد شده و استفاده از شبکه‌های مجازی در شرکت‌کنندگان گروه آزمایشی به نسبت گروه گواه تأثیر بیشتری بر دل‌بستگی به مدرسه دانش‌آموزان داشته است. میزان این تأثیر معنادار بودن عملی ۰.۲۱ بوده است، یعنی ۲۱ درصد کلی واریانس دل‌بستگی به مدرسه دانش‌آموزان مربوط به استفاده از شبکه‌های مجازی بوده است.

مربوط به استفاده از شبکه‌های مجازی بوده‌است. نتایج این فرضیه با نتایج پژوهش‌های شمسی زاده و همکاران (۱۴۰۰)، یعقوبی و محمدی (۱۳۹۷)، شاهرودی و همکاران (۱۳۹۹)، رضوانی و عجم (۱۳۹۵)، رضایی و شبیری، (۱۳۹۸)، امیری و حبیب‌زاده (۱۳۹۸)، فتحی، وثوقی و سلمانی، (۱۳۹۸)، دادستانی و همکاران (۱۳۹۸)، میرزایی و همکاران (۱۳۹۵)، (کودک و ساندرز، ۲۰۰۸)، (کریشنر و کارپینسکی^۱، ۲۰۱۰) و (آرانی و زاهد بابولان^۲، ۲۰۱۲) همسویی دارد. در تبیین این فرضیه این‌طور می‌توان بیان کرد که امروزه شبکه‌های اجتماعی ساکنان دار اقیانوس پرتالطم اینترنت هستند. شبکه‌هایی که مبتنی بر فناوری فعالیت می‌کنند و با اجتماع گرای مجازی وب دو نقش اساسی در معادلات رسانه‌ای جهان بازی می‌کنند. این وبسایت‌ها علاوه بر قابلیت شبکه‌سازی مجازی، امکان استفاده از فرصت‌های مختلف در فضای اینترنت را اعم از جستجو، خواندن و به اشتراک‌گذاری اخبار، آپلود عکس و فیلم، نوشتن یادداشت‌ها و عضویت در گروه‌های مختلف و تحرک سیاسی را فراهم کرده‌است و این امر باعث اقبال کاربران اینترنتی به شبکه‌های اجتماعی شده‌است. فضای مجازی بسته به ساخت‌های اجتماعی شکل می‌یابد و رشد فناوری، همگرایی رسانه‌ای و مسائل مربوط به آن، در شرایط اجتماعی گوناگون برون داده‌ای متفاوتی داشته است. شبکه‌های اجتماعی از گروه‌هایی عموماً فردی یا سازمانی تشکیل شده که از طریق یک یا چند نوع از وابستگی‌ها به هم متصل‌اند و در بستر یک جامعه اطلاعاتی پیچیده، کارکرد مؤثر شبکه همگرا را تصویر می‌کنند و موفقیت و محبوبیت روزافزون آنها به دلیل داشتن رنگ و بوی اجتماعی است (مرتضوی اسکویی، اکبری و بورقانی فراهانی، ۱۳۹۸). برخی صاحب‌نظران به جای استفاده از واژه رسانه‌های اجتماعی با توجه به کارکرد شبکه‌ای این دسته از رسانه‌ها، استفاده از واژه شبکه‌های اجتماعی را ترجیح می‌دهند. برخی معتقدند هرچند شبکه‌های اجتماعی واژه‌ای است که برای نامیدن گروهی از افراد که در میان خود دارای ارتباطات وسیع‌تر و مستمر هستند و یک حلقه منسجم ارتباطاتی را تشکیل می‌دهند، به کار می‌رود، اما این واژه امروزه عمدتاً برای نامیدن پایگاه‌های اینترنتی به کار می‌رود که افراد با عضویت در آن امکان دستیابی به اطلاعات سایر اعضا، آشنایی با علایق آن‌ها، به اشتراک‌گذاری تولیدات متنی، صوتی و تصویری و نیز تشکیل گروه‌هایی براساس علایق مشترک با برخی از دیگر اعضای پایگاه را پیدا می‌کنند.

همچنین فرضیه دوم ادعا می‌کند که استفاده از شبکه‌های مجازی بر دلبستگی به مدرسه دانش‌آموزان پایه یازدهم دوره متوسطه ناحیه ۲ شهرستان کرمان مؤثر است. نتایج نشان داد، با حذف تأثیر متغیر پیش‌آزمون و با توجه به ضریب F محاسبه‌شده، مشاهده می‌شود که بین میانگین‌های تعدیل‌شده نمرات متغیر وابسته تمرکز شرکت‌کنندگان بر حسب عضویت گروهی «آزمایش و گواه» در مرحله پس‌آزمون تفاوت معناداری مشاهده می‌شود. بنابراین نتیجه گرفته می‌شود که فرض صفر رد شده و استفاده از شبکه‌های مجازی در شرکت‌کنندگان گروه آزمایشی به نسبت گروه گواه تأثیر بیشتری بر دلبستگی به مدرسه دانش‌آموزان داشته است. میزان این تأثیر ۰.۲۱ بوده‌است، یعنی ۲۱ درصد کلی واریانس دلبستگی به مدرسه دانش‌آموزان مربوط به استفاده از شبکه‌های مجازی بوده‌است. نتایج این فرضیه با نتایج پژوهش‌های یعقوبی و محمدی (۱۳۹۷)، همچنین رضایی و شبیری (۱۳۹۸) و فتحی، وثوقی و سلمانی، (۱۳۹۸) همسویی دارد. در تبیین این فرضیه این‌طور می‌توان نوشت که شبکه‌های اجتماعی مجازی از قبیل فیس‌بوک، تلگرام، اینستاگرام و غیره در عین حال که فضاهایی هستند که در آنها افراد دوستان جدیدی پیدا می‌کنند و یا دوستان قدیمی خود را در جریان تغییرات زندگی‌شان قرار می‌دهند. مکان‌هایی برای تبادل نظر هستند که در آنها جوانان، عقاید و نظرات خود را با هم به اشتراک می‌گذارند. این قابلیت، که یک جوان بتواند با جوانان دیگر، در سایر کشورهای جهان، ارتباط برقرار کند، باعث می‌شود تا شبکه‌های اجتماعی مجازی، به مکانی برای معرفی ایده‌های جدید، و بحث پیرامون آنها، مبدل شود. استفاده از سرویس‌های ارائه‌شده توسط شبکه‌های اجتماعی، روز به روز محبوبیت بیشتری پیدا کرده است. هم‌اکنون سایت‌های شبکه‌های اجتماعی، بعد از پرتال‌های بزرگی مثل یاهو و یا موتورهای جستجو مثل گوگل، تبدیل به پراستفاده‌ترین خدمات اینترنتی شده‌اند (رحمان زاده و حقیقی، ۱۳۹۸). شبکه‌های اجتماعی مجازی محصول وب، ارائه‌دهندگان فضایی هستند که به کاربران برای حفظ روابط اجتماعی موجود، پیداکردن دوستان جدید، شریک و سهیم شدن در تجربیات کمک می‌کنند. بنابراین کاربران در تغییر و تکامل سایت‌ها هدفمند شرکت می‌کنند. سایت‌های شبکه‌ای مجازی با داشتن انواع قابلیت‌های فنی و زیباشناختی، جلوه‌ای کامل از ارتباطات تعاملی را در سطحی بسیار متفاوت و فراتر از کنش‌های

^۲. Ariani E, Zahed Babolan

^۱. Kirschner Pa, Karpinski

صورت‌پذیرفته در فضای وبلاگ‌ها و اتاق‌های گفت‌وگو ارائه می‌کنند. در شبکه‌های اجتماعی مجازی هر شخص حقیقی و حقوقی می‌تواند به نام خود، گروه، حزب، سازمان، کسب‌وکار صنفی صفحه‌ای گشوده و با تکمیل پروفایل کاربری، خود، خانواده و دوستانش، زمینه شغلی و تحصیلی، دیدگاه به زندگی، مذهب، علاقه‌های مطالعاتی، موسیقی ورزشی و تفریحی را معرفی کرده و محتوای صوتی، تصویری یا مکتوب شخصی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی مورد نظر را با استفاده از امکانات شبکه، با دیگر اعضا به اشتراک بگذارد. این گستره بی‌نظیر ارتباط در عین جذابیت و مزیت، راه را برای تهدید امنیت کاربر و حریم خصوصی وی نیز باز می‌گذارد.

بنابراین عضویت در شبکه‌های اجتماعی مجازی و تغییراتی که در نظام ارزشی فرد، هویت و ارتباطات اجتماعی می‌گذارد، ممکن است امنیت و اعتماد عمومی را در جامعه متأثر ساخته و سرنوشت معنوی و مادی تک‌تک افراد جامعه را درگیر سازد. هنگامی که در دنیای واقعی با یکدیگر ارتباط داریم، مرز بین افراد و نوع تعاملات آنها از پیش مشخص است، اما در فضای نوظهور، بدون مرز، فارغ از قوانین و هنجارهای رسمی شبکه‌های مجازی، فهم اینکه چه خصوصیتی از این فضا سبب ارائه خود غیرواقعی، بازتولید هویتی جدید از خود یا پنهان کردن جنبه‌هایی از خویشتن اعضا می‌شود، حائز اهمیت است. در مورد پیشنهادهای کاربردی تحقیق باید توصیه می‌شود، مشاوران و درمانگران فعال در حوزه تعلیم و تربیت و معلمان دوره‌های آموزشی با تشکیل جلسات انجمن اولیاء و مربیان والدین دانش‌آموزان را با روش‌های مدیریت فضای مجازی آشنا کنند و راه‌های ایجاد اوقات فراغت مفید برای دانش‌آموزان را ارائه دهند. با توجه به نتایج فرضیه اصلی که بیانگر اثرگذاری استفاده شبکه اجتماعی بر کاهش عملکرد تحصیلی بود. توصیه می‌شود، معلمان با برگزاری جلسات آموزشی از طریق ویدئو کنفرانس، فضای مجازی، نرم‌افزارهای آموزشی و رسانه‌های دیداری و شنیداری و اپلیکیشن‌های کاربردی به صورت آنلاین و آفلاین و با قدرت و قابلیت بازخورد تعاملی به ارتقای سطح کیفی آموزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بپردازند و با توجه به نتایج فرضیه دیگر که بیانگر اثرگذاری استفاده شبکه اجتماعی بر کاهش دلبستگی به مدرسه بود. توصیه می‌شود، معلمان دانش‌آموزان را با معایب و تهدیدهای استفاده از شبکه‌های مجازی آشنا کنند و همچنین با

ایجاد فضای شاداب در محیط مدرسه باعث ایجاد شور و اشتیاق و در نهایت افزایش دلبستگی دانش‌آموزان به مدرسه شوند. در مورد پیشنهادهای پژوهشی بهتر است این تحقیق در دیگر دوره‌های آموزشی رسمی (ابتدایی و متوسطه اول) و حتی آموزش عالی انجام گیرد. همچنین بهتر است از دیگر متغیرهای پژوهشی به‌عنوان متغیر وابسته استفاده گردد. در مورد محدودیت‌های تحقیق می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: اول اینکه ابزار سنجش و جمع‌آوری اطلاعات به پرسشنامه محدود شد و از سایر روش‌های جمع‌آوری اطلاعات از جمله مشاهده یا مصاحبه و غیره استفاده نشد. همچنین محدودیت دیگر در تعمیم‌یافته‌ها به سایر گروه‌ها بود که این موضوع سبب محدودیت در تعمیم‌یافته‌ها شده و روایی بیرونی پژوهش را تحت‌تأثیر قرار داده‌است و محدودیت سوم کافی نبودن پژوهش‌های انجام‌شده در دسترس بود که کار محقق را تا حدودی دشوار می‌ساخت.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

منابع

- اخوان ملایری، ف؛ نوغانی، م و مظلوم خراسانی، م. (۱۳۹۳). شبکه‌های اجتماعی مجازی و شادکامی. مطالعات بین‌رشته‌ای در رسانه و فرهنگ، نشریه رسانه و فرهنگ، ۴(۲): ۲۴-۱.
- امیری، ن و حبیب‌زاده، ا. (۱۳۹۴). تحلیل وضعیت شبکه‌های اجتماعی مجازی بر اساس مدل SWOT. نشریه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۵(۱۷): ۷-۳۵.
- جعفری، ع و پورپناهی، ب. (۱۳۹۷). رابطه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی با نظم اجتماعی در میان شهروندان اردبیل، نشریه رسانه، سال بیست و یازدهم، ۱(۱۱۰).
- داستانی، م؛ کرامتی، ج؛ پور فاطمی، ع و اکرامی، ع. (۱۳۹۵). تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی گناباد. مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد، ۱۱(۲): ۱۵۳-۱۶۰.
- درتاج، ف و دلاور ع. (۱۳۸۴). بررسی تأثیر شبیه‌سازی ذهنی فرایندی و فرآورده‌ای بر بهبود عملکرد تحصیلی دانشجویان، نشریه اندیشه‌های علوم تربیتی، ۱(۲): ۷-۲۱.

دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بیرجند. *مجله توسعه آموزش در علوم پزشکی*; ۹ (۲۴): ۳۳-۴۳.

- مرادی، علی و جمشیدی، انسیه. (۱۳۹۷). ارتباط شبکه‌های اجتماعی و کیفیت زندگی مرتبط با سلامت در بزرگسالان تهران. *نشریه پایش*، ۱۷ (۲): ۱۴۷-۱۵۷.

- مرتضوی اسکویی، س؛ اکبری، م و بورقانی، س. (۱۳۹۳). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر سرمایه اجتماعی دانشجویان مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه علوم و تحقیقات. *نشریه مدیریت فرهنگی*، ۸ (۲۵): ۹۲-۷۹.

- مکیان، ر. ا و کلاتر کوشه، س. م. (۱۳۹۴). هنجاریابی پرسشنامه احساس تعلق به مدرسه و ارتباط آن با فرسودگی تحصیلی و انگیزش پیشرفت در میان دانش‌آموزان شهر تهران. *فصلنامه اندازه‌گیری تربیتی*، ۵ (۲۰): ۱۳۸-۱۱۹.

- مظفری، افسانه. (۱۳۹۵). نقش وسایل ارتباط جمعی در مشارکت اجتماعی دانشجویان (رشته‌های جامعه‌شناسی و علوم ارتباطات اجتماعی دانشگاه‌های شهر تهران). *مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۹ (۱): ۶۸-۵۵.

- میرزایی، م؛ رحیمی، ص و مرادی، م. (۱۳۹۵). بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی در تبادلات علمی (مطالعه موردی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه رازی). *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۹ (۱): ۱۳۰-۱۰۸.

- یعقوبی، ج و محمدی، و. (۱۳۹۷). "کاربردهای آموزشی شبکه‌های اجتماعی مجازی و آسیب‌های اجتماعی آن از دیدگاه دانشجویان کشاورزی (مورد مطالعه: دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان)". *نشریه پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی*، ۱۱ (۱): ۴۴-۳۳.

-رحمان زاده، س. ع و حقیقی، م. ر. (۱۳۹۲). عوامل مؤثر در افزایش اثربخشی شبکه‌های اجتماعی مجازی در سازمان‌های رسانه‌ای (مورد مطالعه: انجمن مدیران روابط عمومی ایران)، *نشریه مطالعات رسانه‌ای*، ۲۱: ۱۴۴-۱۳۳.

-رضایی، م و شبیری، س. (۱۳۹۴). رابطه استفاده از نرم‌افزارهای وایبر، لاین و اینستاگرام با سواد زیست‌محیطی دانشجویان. *فناوری آموزش (فناوری و آموزش)*، ۹ (۴): ۲۸۳-۲۷۳.

-فتحی، س؛ سلیمانی، م و وثوقی، گ. (۱۳۹۳). بررسی رابطه مصرف شبکه‌های اجتماعی مجازی با سبک زندگی جوانان (مورد مطالعه جوانان شهر خلخال). *نشریه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان*، ۱۳: ۸۸-۶۹.

-شاوردی، ت؛ چیت سازقی، م و حیدری، ح. (۱۳۹۹). تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر عملکرد کمی تحصیلی دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه دوم شهر تهران. *نشریه فناوری آموزش*، ۱۴ (۴) (پیاپی ۵۶) (۸۰۱-۸۱۲).

-شمسی زاده، م؛ محمدقلی مزرجی، ن و شریفیان، پ. (۱۴۰۰). بررسی تأثیر میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی موبایلی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان کارشناسی پرستاری. *مجله علمی پژوهان*، ۱۹ (۴): ۵۸-۵۲.

-طلایی، م. ر. (۱۳۹۹). رشد ۵٫۲ درصدی تعداد کاربران شبکه‌های اجتماعی در ایران. *خبرگزاری اقتصاد آنلاین*. قابل بازیابی از <https://b2n.ir/a47844>

-عجم ع ا و رضوانی ا. (۱۳۹۵). رابطه‌ی میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با پیشرفت تحصیلی و اعتماد در روابط بین فردی

-Ariani E, Zahed Babolan A. (2012). Role of social networks in research capability of higher education students. *Educ Psychol Sci J, Mohaghegh Aradability Univ*; 6(2):26-39.

-Ellison, N. B & Stein Field, C. (2016). The benefits of Facebook "friends": Social capital and college students' use of online social network sites. *Computer Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168.

-Kaplan, Andreas and Haenlein, Michael. (2010). "Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of social media". *Business Horizons*, 53(1): 59-68.

-Kirschner PA, Karpinski AC. (2010). Facebook® and academic performance. *Comp Hum Behav*; 26(6):1237-1245. doi: 10.1016/j.chb.2010.03.024

-Kolek EA, Saunders D. Online Disclosure. (2008): An Empirical Examination of Undergraduate Facebook Profiles. *NASPA J*; 45(1):1-25. doi: 10.2202/0027-6014.1905

-Mcneely, clea; nonnemaker, james; blum, Robert. (2002). promoting school connectedness: evidence from the national longitudinal study of adolescent health, *journal of school health*. april 2002. 72(4).

COPYRIGHTS

© 2022 by the authors. Licensee PNU, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>)